

Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Sorunlarıyla Yüzleşmek

Gülten DAYIOĞLU*

Öğrencilik yıllarımdan bu yana, Türk Dil Kurumunun yayınlarıyla beslenmiş, Türkçeye sevdalı bir yazar olduğumu, belirtmekle söze başlamak dileğindedim.

Dünyayı gezerken, bir süre önce yolum, Orta Asya'daki Sincan Özerk Bölgesi'ne düştü. Bilindiği gibi, Uygur'ların Çin'in pençesi altında yaşadığı bir Türk yurdu burası. Çevrede dolaşırken, bana çok dokunan bir durumla sarsıldım: Tüm sokak, dükkân, resmî daire, okul vb. yerlerde isim içeren tabelalar, iki dilli. Üstte Çince altında Uygurca yazılar yer almakta. Dilin özgürlüğünü yitirmiş olması ne acı!

Bu bağlamda, hem kişisel hem ulusal varlığımızın ve de özgürlüğümüzün sembolü olan Türkçemize Türk Dil Kurumunun yıllardır sunduğu çok değerli hizmetler karşısında, saygıyla eğiliyorum. Ayrıca Kurumun, çocuk ve ilk gençlik edebiyatını konu edinen bir özel sayı oluşturma çabası nedeniyle, emeği geçenleri kutluyorum.

Elli yıldan beri çocuk ve ilk gençlik kitapları yazıyorum. Ülkemizde her alanda olduğu gibi bu alanda da pek çok olumlu olumsuz değişim ve gelişmeler yaşandı ve yaşanmakta. Son yirmi yıldır, bu değişim ve gelişmelerde, televizyon programları, bilgisayar oyunları, İnternet, dijital yayıncılık, dijital iletişim, cep telefonlarının vb. etkisi, başı çekmekte. Bu süreçte dilimiz de epey hırpalandı. Başka bir deyişle, dil bilinci edinmede, dile sevgi, saygıda vb. konularda kaygı verici sorunlar oluştu.

Bu karmaşa içinde kitap okuma eğilimi de hem yozlaştı hem de azaldı. Oysa kitap, zihnimizin, ruhumuzun besinidir. Dilimizi içselleştirmeyi, düş ve düşünce iklimlerine dahlilmeyi, yaratma, üretme becerilerini geliştirmeyi, insan tiplerini tanımayı, en önemlisi hayatı her yönüyle algılayarak, yaşamın zorluklarına karşı bağımsızlık kazanmayı sağlayan en temel kaynaktır. Benim gözümde çocuk ve gençler için, özgün eğitim-öğretim kurumları kadar önemlidir.

Yazık ki kitap, tüm bunlara karşın günümüzde, çocuk ve gençlerin olmazsa olmazları listesinde, en alt sıralarda yer alıyor. Anladığım kadarıyla günümüzde kitap, zihinsel ve ruhsal enerjimizi törpüleyen, insanı insan kılan evrensel ilkeleri yozlaştıran, zaman sömürgeci makinelerle baş edemiyor. Toplum olarak teknolojik alt yapımız hazır olma-

* Çocuk ve gençlik edebiyatı yazarı, Gülten Dayioğlu Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Vakfı Başkanı.

dığından, dilimizi, düşünme, üretme, yaratma, dş kurma yetilerimizi vb. kolayca teslim ettik bu aletlere. Sadece Őekerle beslenen bir ocuk düşünün. Sağlık yönünden sonu nereye varır? İŐte bu renkli Őekerleri, pamuk helvalarını andıran, büyülü araçlara tutsak olan ocuk ve gençleri de pek çok yönden benzer sonuçlar bekliyor.

Teknolojiyi inkar etmiyorum. Yararına inanıyorum. Kendim de alabildiğine yararlanıyorum. Ama, sofrada ailece yemek yenilirken bile, cep telefonu ile iletişim içinde bulunulmasına karŐıyım. ocuk ve gençlerin, bilgisayarla baş baŐa kalabilmek için, odalara kapanıp aileden, toplumdan soyutlanmalarına karŐıyım. Karşı olmak bir yana, bu toplumsal zlŐten korkuyorum.

ocuk ve genç okurları, kısıklıvrak kendine baĐlamıŐ olan bu etkenler, yazarın yazma coŐkusunu, üretme isteğini, düŐlerini vb. kreltiyor bence. Okunmayacak kitaplar yazmayı kim ister? Bu tür kuŐatmalarla kaleminden başka savaŐacak silahı olmayan yazar, var gücüyle dik durup, yenilmemeye çabalamaktadır. Sorunlar teknolojik karmaŐayla da bitmiyor. Daha pek çok sorunla yüz yüze geliyor yazar.

Örneğin: yeni yazarlar her dönemde olduğu gibi yine eserlerini yayınlama zorluğuyla karşı karŐıyalar. Onlara bu konuda yol yordam gösterip, sahip çıkacak kurumlar yok. Her biri sömürü burgacına kapılıp, tutanın elinde kalıyor. Ādeta yazardan ucuza eser kapma yarışı var. Bu nedenle piyasada, çala kalem yazılmıŐ, niteliksiz kitaplar, rafları ayrık otu gibi sarmıŐ durumda.. Gerçekten kr amacı güden pek çok yayınevi, kendilerine ulaŐtırılan derme çatma kitap dosyalarını, ince eleyip sık dokumadan yayımlıyorlar.

Bunun yanında, yayınevlerinde, ocuk ve gençlik kitaplarını eleŐtirip, yayına hazırlayan, yetkin editörler, yok denecek kadar az. Başka bir deĐiŐle, yayınevi editörlerinin beğeni süzgeçlerinin gözenekleri, öylesine büyük ki!

İyice iĐnenmemiŐ lokma hem yutmada zorluk yaratır hem de sindirimde aksaklığa neden olur. Üstelik, bu yarı öĐütülmüŐ besinin, bedene hiçbir yararı olmaz. Titiz bir editörün zihin, gönül ve hatta ruh süzgeçinden geçmeden basılan kitaplar, çiĐnenmemiŐ lokma gibi. Demek ki, yayıncılara karlı geliyor bu derme çatma yazılmıŐ, kliŐe kitapları piyasaya sürmek.

Üstelik yaygın olarak okunuyor bu tür kitaplar. Okullarda kitapları okuyup eleŐtiren, seçme görevini üstlenen kiŐiler, okluk, zamansızlık nedeniyle okuyamadığı kitapları bile öğrencilere nermekteler.

ocuk ve genç okurlar, doğal ayıklama yapabilmeleri için, nitelikli kitabın ölçütlerini iŐelleŐtirmiŐ olmalılar. Ama, böyle bir olanaktan ancak kısıklı olarak yararlanabiliyorlar. Çünkü, dil, anlatım, konu, amaç vb. yönlerden titizlikle üretilen, nitelikli kitaplar, fabrikasyon yöntemlerle üretilen, alacalı bulacalı kitapların arasında, nerdeyse yok oluyorlar.

Tüm bu sorunlara karşın, ocuk ve gençler için kitap yazarken, kendimi zaman zaman donkiŐot gibi duyumsuyorum. Kolum kanadım kırılıyor.

Öte yandan yayıncıların da çok önemli sorunlarla cebelleŐtiklerine, yakından tanık oluyoruz.

Bu nedenle burada yayıncılara da söz hakkı tanımak yerinde olacaktır. Bu yazıyı hazırlarken görüş aldığım bazı yayıncıların sorunlarıyla ilgili görüŐlerini, sizlerle paylaŐmak istiyorum.

Yayıncılar, çocuk ve gençlik edebiyatının, ülkemizde ve tüm dünyada gitgide artan bir ivmeyle, ilgi gördüğü kanısındalar. Bu alanda, sorumluluk bilincine sahip olan yayıncılar, nitelikli eserler yayınlamanın ilke edinilmesi konusunda, görüş birliği içindeler.

Ancak bu görüş birliğinin dışında kalan yayıncılar da az değil. Bu yüzden, nitelikli eser kaygısı gütmeyen, büyüklü küçüklü yayınevi sayısı hızla artmakta. Bu yayınevleri ister istemez, denetimden yoksun kalıyorlar. Sonuçta nitelik, dil, anlatım, mesaj ve içerik kaygısı güdülmemiş, birbirinin tekrarı, görsel ve düşünsel anlamda klişeleşmiş kitaplar çıkıyor piyasaya.

Aynı şekilde popüler kültüre hizmet eden, sadece tiraj amaçlı yabancı ürünler de çocuk ve gençle buluşuyor. Bu durumda, sektör içinde iç denetim oluşması gerekiyor. Meslek birliklerinin temel etiğe uygun davranan yayınevlerini özendirmesi ya da uymayan yayıncıyı eleştirmesi gibi bir yaklaşımda bulunmasının yarar sağlayacağı düşünülmekte.

Yayıncılar bu savı ileri sürerken, çocuğu ve genci eğlendirecek, bakış açısını ve mizah duygusunu geliştirecek ürünleri kastetmediklerini belirtiyorlar. Ancak yayım karmaşasının eşiğinde duran ve kültürel erozyona sebep olacak kadar yozlaştırılmış ürünlerin de çocuk ve gence, yarardan çok zarar vereceğine inanıyorlar.

Aynı eleştiri, birbirinin aynı içeriğe sahip veya sürekli tekrar eden yerli ürünler için de geçerli. Çünkü bu tek seslilik ve tek renkliliğin, grileşmeye neden olacağı gibi, yaratıcı düşüncüyü yok edeceği kaygısı taşımakta yayıncılar.

Ayrıca yayıncılar, tüm bu savruk yayın karmaşası içinde, edebî değeri ve derinliği olan eserlerin de kaybolup gittiğini dile getiriyorlar.

Yayıncıları, çeviri eserlerde, dile ve kültüre uyarılama çalışmalarına, özen gösterilmemesi de çok tedirgin etmekte.

Yayıncılara göre, sorun odaklı bir başka konu da okullarda uygulanan kitap seçme çalışmaları. Başka bir deyişle, sansür. Okulda topluca okutulacak kitapları seçmede, kurallar fazla katı. Örneğin resimli mizah kitapları, ailede boşanma, arkadaşlık ilişkileri, cinsel sorunlar, uyuşturucu madde kullanımı gibi sorunları işleyen kitaplar, kitap seçiminde tercih edilmiyor. Bunun yanında, insan hakları, çocuk hakları ve demokratik ilkeler... gibi, bilinç kazandıracak eserlerden de uzak duruluyor. Bu durum da çeşitliliği, çok sesliliği yok ediyor.

Seçicilerin bu tutumu, yayıncıyı çok zor durumda bırakıyor. Bu arada yayıncı, kitapçı dükkânlarındaki raflarda, çocuk kitabı için yer bulma zorluğu sorunuyla da cebelleşmek zorunda kalıyor.

Yayıncılar, devletin kitap tanıtım ve satın alımında, destek vermesi gerektiğini düşünüyorlar. Örneğin, yayıncıdan kitap satın alıp, kütüphanelere ve okullara dağıtmasının yararlı bir destek olacağına inanıyorlar. Kitapçı dükkânlarında kitapların sergilenmesi, radyo ve TV'de reklam, yaptırılması, gazete ve kitap eklerinde verilecek ilanlar için, maddi destek sağlaması beklenmekte. Ulusal okuma oranı çok düşük olan ülkemizde, devletin bu tür özendirme ve yayıncıya destek yöntemini benimsemesinin, insanımıza çok ciddi katkılar sağlayacağına kesin gözüyle bakılmaktadır.

Yayıncıların karabasan gibi enselerine çöreklenmiş olan en önemli sorunlardan bir de hl üstesinden gelinemeyen, korsan kitap konusu.

Yayıncıların sorunlarını özetledikten sonra, bir de eleştiri konusuna değinmek istiyorum:

Çocuk ve gençlik edebiyatında eleştiri konusu da önemli bir sorun. Eleştiri, olumlu ya da olumsuz, yazara, yayıncıya okura yol gösteren, ışık tutan en etkin çalışma bence. Kitaplar, yayımlandıktan sonra, yetkin bir eleştirminin zihin laboratuvarında, işlem görmelidir ki okur kitleleri i rahatlığı ve güvenle o kitabı okuyabilsin. Çevresine nerebilsin. Ülkemizde, yetişkinler için bile kurumlaşmış bir eleştiri dalı yok denecek kadar azken, çocuk ve gençlik edebiyatı için yetkin eleştirmin aramak, biraz sınırlarını zorlamak oluyor, başımızı kuma gömmekten bugüne kadar hiç yarar görmedik. Bundan sonra da görmeyeceğiz. Tüm sorunların üstüne gitmekte yarar var.

İyi niyetli kimi yazarlar, yeni kitapları tanıtma zahmetine katlanarak, alana hizmet etmek için çırpınıyorlar. Sağ olsunlar. Ancak, kitap tanıtımı, hem nalına hem mihına görüşüyle yapılmış, objektif eleştirinin yerini tutmuyor... Bazen znel yaklaşımlarla yapılan tanıtımlar, için daha da sulanmasına neden oluyor.

Tüm bu sorunlar karmaşasında, olan okura oluyor. Sonuçta, çocuk ve genç okur da yukarıdaki sorunların tümüyle kuşatılmış durumda. Özellikle çocuk okur, bazı durumlarda genç okur, kitabın ne tür sorunlarla kuşatılmış bulunduğunun ayırımında olmadığından, arka kapak yazılarına bakarak, kitap seçme yoluna gidiyor. Vitrinden pasta seçer gibi... O göz alıcı ağız sulandırıcı pastanın içeriğini, yapılırken kullanılan yöntemleri bilmediğinden,... Oysa daha ilk lokmada yanıldığını anlıyor. Çokluk kitap seçimi konusunda yaşanan bu yanılđı, okurun, kitaptan ve okumaktan soğuma konumuna gelmesine neden oluyor.

Çocuk ve genç okuru, kitaplar hakkında bilinçlendirmek, onlara kitabı çok yönlü tanıtımak, ğretmen, veli, yazar, yayıncı, kitapçı, kütüphaneler ve yazılı ve görsel medyanın görev alanına giriyor. Yarının okurunu yetiştirmek için, tüm bu kaynak ve kurumlar iç birliği yapmak durumundadır.

Bu sorunların çoğu, benim yazarlığa başladığım 1963 yıllarında da vardı. Beni kara kara düşündüren, sorunların hl ve katlanarak varlığını sürdürmesi.

Hl böyleyken, yazarlar, nitelikli kitap yazma hedefi yanında, kitabı sevdirmek, kitap okuma alışkanlığı edinmiş kitleler oluşturmak gibi, düşlerin peşinde koşmayı sürdürmekten başka, ne yapacaklarını bilemez durumdalar.